

Марушкевич Б.М.

Державна служба молоді та спорту України, магістр соціології, головний спеціаліст

ХАРАКТЕР ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У статті розкривається характер функціонування молодіжних громадських організацій в Україні в умовах трансформації суспільства і акцентується увага на основних факторах впливу на його стан

Ключові слова: *характер функціонування, трансформація суспільства, концепція діяльності, основні функції, якісний та кількісний склад, спосіб легалізації, активність молоді*

В статье раскрывается характер функционирования молодёжных общественных организаций в Украине в условиях трансформации общества и акцентируется внимание на основных факторах влияния на его состояние

Ключевые слова: *характер функционирования, трансформация общества, концепция деятельности, основные функции, качественный и количественный состав, способ легализации, активность молодёжи*

In this article the functioning character of Ukrainian youth public organizations for conditions of transforming the society is being shown and the attention on main influence factors of its state is being accented

Key words: *functioning character, transforming the society, activity conception, main functions, qualitative and quantitative structure, legalization way, youth activity*

Актуальність дослідження. Молодіжні громадські організації є посередниками між молоддю і державою, тому держава підтримує діяльність тих із них, які конструктивно працюють у межах існуючого законодавства, стимулює розвиток молодіжного руху в цілому. Очевидним є факт, що при формуванні і реалізації молодіжної політики важливо враховувати не просто стан, спрямування молодіжного руху, але й характер, особливості діяльності молодіжних організацій [3, с.5]. Характер функціонування молодіжних громадських організацій (МГО) в Україні передбачений багатьма державними документами, серед яких «Молодіжна Доктрина України. Проект», в якій узагальнено ситуацію в молодіжному середовищі, висвітлено нові погляди на молодіжну політику відповідно до завдань, які мають вирішуватись в сучасному українському суспільстві, сформульовано основні підходи до реалізації державної молодіжної політики та визначено заходи щодо її здійснення. Структура цього документу включає Концепцію державної молодіжної політики, основні її напрями на 2005-2015 роки, інформацію про комплексні заходи щодо її реалізації [5, с.1.]. В пункті «4.2. Активізація громадської складової державної молодіжної політики» зазначено, що в ній виділяються складові: державна й громадська, з яких необхідно посилити другу, оскільки основним суб'єктом громадської складової молодіжної політики є молодіжні громадські об'єднання від рівня самостійності яких залежать можливості розширення партнерських відносин із владою.

Самостійність цих об'єднань « ... визначається наявністю конструктивної діяльності, можливістю приймати рішення на основі власних інтересів, розгалуженої регіональної мережі, здатністю самостійно забезпечувати життєдіяльність організації» [5, с.9.]. В «Молодіжній Доктрині України. Проект» зазначено, що на важливість мати сильні, високоавторитетні молодіжні організації вказує практика провідних європейських держав, бо саме такі організації « ... мають власні програми й проекти з розв'язання молодіжних проблем і є провідниками державної молодіжної політики» [5, с.9.].

Мета цієї публікації полягає у розкритті характеру функціонування молодіжних громадських організацій в умовах трансформації суспільства і акцентуації уваги на основних факторах впливу на його стан.

Завдання: висвітлити суть характеру функціонування молодіжних громадських організацій в умовах трансформації суспільства і вказати основні фактори впливу на його стан.

Сучасні вчені, аналізуючи діяльність молодіжних громадських організацій, мимоволі вдаються до розгляду окремих аспектів характеру їх функціонування, вказуючи, що « ... держава сьогодні номінально розглядає молодіжні громадські організації як суб'єкт державної молодіжної політики, тобто повноправним учасником процесів, що залучають молодь до безпосередньої участі у формуванні та реалізації соціально-економічних програм та заходів, що стосуються суспільства взагалі і молоді зокрема, сприяють і підтримують ініціативи молодих людей. Але багато з напрямів такої роботи сьогодні стикаються з низкою проблем, починаючи з недостатнього фінансування і закінчуючи низькою активністю самої молоді» [1, с.12]. Звідси усвідомлюємо, що на характер функціонування МГО значною мірою впливає фінансова підтримка зі сторони держави та бажання самої молоді досягати чогось суттєвого перебуваючи у їх складі. Вагоме значення має концепція діяльності кожної із них, залучення в свої ряди конкретно спрямованої молоді. Для прикладу візьмемо 1990 рік, коли розгляду підлягали концепції деполітизованих організацій (створених на матеріальній і кадровій основі комсомолу), організацій із широкою ідейною платформою (прагнучих об'єднати молодих людей соціалістичного вибору), високо політизованих організацій однодумців (основаних на єдності політичних поглядів, тісно пов'язаних з однією партією), молодіжних спілок, які ухиляються від яскраво вираженої політичної суті (підтримуючих інтереси різних категорій молоді, переважно зайнятих соціально-економічними питаннями), не орієнтованих ні на які «дорослі» формування молодіжних організацій [3, с.5-6].

На характер функціонування молодіжних громадських організацій впливає кількісний склад. Їх поділяють на мало чисельні і багато чисельні. За М. Ф. Головатим МГО розрізняють за особливостями членства (індивідуальне, колективне, змішане); ступенем структуризації (аморфне, чітко структуроване); рівнем демократичності (демократичні і недемократичні, чи авторитарні, автократичні); мірою відкритості (легальні, напівлегальні, нелегальні); основними

сферами діяльності (політичні, культурологічні, освітні, господарські і т.п.); ставленням до соціально-економічних відносин у суспільстві (ультраліві, ліві, лівоцентристські, центристські, правочентристські, ультраправі); ступенем впливу в суспільстві на молодь (дуже впливові, впливові, мало впливові, практично не маючі впливу); за ставленням до історичного розвитку даного суспільства, його політичної системи (прогресивні, консервативні, реакційні); за впливом на існуючі в суспільстві соціальні відносини (революційні, реформістські, консервативно-стабілізаційні, контрреволюційні) [3, с. 12-13].

Розкриваючи характер функціонування молодіжних громадських організацій в Україні маємо звернути увагу на їх основні функції: організаційну, виховну, комунікативну, господарську. Організаційна функція здебільшого пов'язана з навчанням вмінню жити в колективі, зв'язуючи свої інтереси з інтересами і потребами інших людей, всього колективу в цілому. Виховна виявляється у тому, що в організації не нівелюються інтереси конкретної особистості, а поширюється вплив людей одне на одного. Комунікативна ж пов'язана з безпосереднім спілкуванням людей, які перебувають в одній організації. Господарська функція передбачає участь молодіжних організацій у вирішенні як особистих так і народногосподарських завдань [3, с.14].

Крім названих функцій важливе значення мають такі функції як опозиційна, захисна, виховна, кадрова. Суть опозиційної функції полягає у сприянні розвитку громадянського суспільства шляхом оприлюднення свого ставлення до державних рішень, апеляції до громадської думки, висування нових ідей, розробки програм тощо. Захисна функція включає захист потреб і інтересів членів МГО через вияв законодавчих ініціатив, внесення альтернативних пропозицій тощо. Вона спрямована на захист інтересів і потреб членів організації через вимоги, подання заяв до державних органів, контроль за виконанням своїх рішень і угод з державними органами, установами тощо. Виховна функція полягає у формуванні в громадян моральної, політичної, управлінської, правової культури, національної свідомості, відповідальності за свою поведінку, трудову дисципліну і т.п. У її забезпеченні вагоме місце посідають методи переконання, заохочення, залучення до підприємницької, громадської, управлінської та інших видів діяльності. Кадрова функція в своїй основі містить підготовку кваліфікованих кадрів для державних та громадських структур. Нинішні фахівці відзначають той факт, що « ... на сучасному етапі в демократичних суспільствах громадські об'єднання перебирають на себе все більше функцій державних установ, борються з бюрократизацією суспільного життя, здійснюють громадський контроль над ними, впливаючи на державну політику і розвиток суспільства загалом» [6].

У молодіжні громадські організації здебільшого вступають небайдужі до соціально-економічних змін люди, які прагнуть поліпшення життя оточуючих, вирішення складних соціальних задач, взаємодії з однодумцями, здатні професійно виконувати різні функції тощо. Їх якісний склад, впливаючи на характер функціонування, знайомиться із законодавчими актами, що регулюють порядок створення і діяльності, із законами, що визначають юридичні норми в суміжних сферах, таких як: місцеве самоврядування, преса, реклама, свобода слова, оподаткування прибутку підприємств. Члени таких організацій чітко усвідомлюють цілі, розуміють суть програм, розміри бюджету, інформовані про

джерела фінансування, пріоритети на найближчий час і т.п. Вони прагнуть вирішувати соціальні проблеми, пов'язані з невідповідністю між бажаним та реальним станом соціального життя великих соціальних груп. Зважаючи на те, що кожна існуюча у суспільстві проблема має свої аспекти, активісти намагаються прискіпливо аналізувати найбільш вагомі з них.

Згідно Закону України «Про об'єднання громадян» № 2461 від 16.06.92 зі змінами № 655-14 від 13.05.99 громадські організації, у тому числі й молодіжні, поділяються за статусом на місцеві (діяльність поширюється у межах села, району, міста, області), всеукраїнські (діяльність поширюється у межах більшості областей), міжнародні (діяльність поширюється на територію України і принаймні ще однієї держави). На їх діяльність впливає спосіб легалізації (офіційного визнання), а саме: реєстрація з отриманням статусу юридичної особи, печатки, розрахункового рахунку в банку й інших атрибутів; легалізація через письмове повідомлення органів виконавчої влади (міського, районного рівня або Міністерства юстиції у відповідності зі статусом організації), яка не дає права організації виступати суб'єктом цивільно-правових відносин [4].

На характер функціонування молодіжних громадських організацій у нашому суспільстві впливає рівень інформування населення щодо змісту їх діяльності, ролі у житті молоді та в реалізації державної молодіжної політики, завдань, напрямів роботи, підтримки з боку державних органів тощо. Як соціальний інститут вони користуються високою довірою серед молоді. З інформаційних джерел відомо, що «... у травні 2000 р. різною мірою про них знав 31% молоді, то у червні 2002 р. – 61%), про діяльність конкретних організацій молодь знає дуже мало» [8, с. 164]. За даними соціологічних досліджень, існують показники щодо не інформованості молоді про діяльність МГО: «2002 р. порівняно з 1993 р. навіть збільшилася кількість молоді, яка нічого не відає про їхню діяльність. Наприклад, якщо в 1993 р. про роботу Українського національного комітету нічого не знали 60% молоді, то у 2002 р. – 76%, Української скаутської організації «Пласт» – відповідно 48 і 75%, Союзу українського студентства – 38 і 66%. Звичайно, причин такого стану багато, але, у першу чергу, це пояснюється недостатньою активністю, пропагандистською діяльністю самих громадських організацій молоді» [8, с.165].

Життєдіяльність молодих людей тісно пов'язана із соціально-економічним становищем у країні, тому значна їх кількість визнає першочергову потребу у молодіжних організаціях соціального спрямування. За інформацією, основою на даних соціологічних досліджень, число молодих людей, які висловлювалися за розвиток саме таких організацій з 1993 по 2002 роки зростала (у 1993 р. їх було 47%, а в 2002 р. – 89%) [8, с.165]. Виходячи з цього, вирішенням різноманітних соціальних, професійних, освітніх питань молоді та забезпеченням її соціального захисту займалася значна частина молодіжних організацій. З інформаційних джерел відомо, що на «... початку 1990-х рр. у програмних документах Спілки молодіжних організацій України, Молодіжної морської ліги України, Асоціації МЖК України, Української ради молодих вчених і спеціалістів, Спілки молодих підприємців України, Української спілки студентів, Українського фонду міжнародного молодіжного співробітництва «Лідер», Українського фонду студентів та деяких інших організацій було задекларовано, що їх першочерговим завданням є вирішення соціальних проблем молоді» [8, с.165]. У той час (зокрема

у 1998 р.) із 66 зареєстрованих всеукраїнських молодіжних і дитячих організацій орієнтовно 40 із них певною мірою займалися питаннями адаптації молоді. Цей процес продовжується і по нині. Багато уваги приділяється залученню молоді до підприємницької діяльності. У цьому напрямі працюють: Рада молодих підприємців України, Українська ліга молодих підприємців, Молодіжне об'єднання «Всеукраїнська спілка молодих підприємців та бізнесменів», Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Асоціація молодих підприємців України» [8,с.165]. Користуються повагою громадські об'єднання молоді, які створюються за фаховим принципом. На всеукраїнському рівні діють: Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Спілка молодих аграріїв України», Асоціація майбутніх юристів України, Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Український національний союз молодих юристів», Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Спілка молодих державних службовців України», Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Асоціація молодих медиків України», Асоціація трудових об'єднань молоді України, Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Українська федерація молодих медиків», Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Селянська ліга молоді», Всеукраїнська Асоціація молодих науковців, Всеукраїнська рада молодих вчених і спеціалістів, Молодіжна морська ліга України, Спілка творчої молоді України «Ліга Артис», Молодіжна громадська організація «Асоціація молодих українських політиків і політологів» і т.п. [8, с.165]. Як при громадських об'єднаннях, так і при державних органах в Україні діють волонтерські загони. Осередки Всеукраїнського громадського центру «Волонтер» з 1997 р. функціонують майже у всіх областях України. Відомо, що на « ... початку 2001 р. кількість волонтерів, що працювали при центрах ССМ, становила 13,2 тис. осіб, причому найбільше їх було у м. Києві – близько 5 тис. осіб, у Закарпатській, Херсонській областях – по 2,5 тис. За напрямками роботи волонтери поділялися таким чином: 57% волонтерів займалися соціальною роботою з сім'ями; 30% – профілактикою правопорушень і негативних явищ; 6% – сприянням працевлаштуванню та вторинній зайнятості; 7% – соціальною підтримкою військовозобов'язаної молоді» [8, с.165-166].

Аналізуючи заявлену проблему вважаємо за необхідне звернути увагу на той факт, що на характер функціонування молодіжних громадських організацій, які здійснюють профілактику ВІЛ/СНІД та працюють з наркотично залежною молоддю, впливають масштаби цієї діяльності. Наприклад, всеукраїнське об'єднання «Молодь проти злочинності і наркоманії» (МПЗН) створює спеціалізовані консультаційні служби, центри психосоціальної реабілітації і ресоціалізації наркоманів, ВІЛ-інфікованих, хворих на СНІД. Його фахівці розробляють і впроваджують у практику нові моделі підліткам і молодим людям «груп ризику» та проводить заходи, спрямовані на профілактику різного роду залежності [7, с. 12]. Діяльність молодіжних громадських організацій в соціальному аспекті спрямована на шефську допомогу ветеранам, пенсіонерам, самотнім людям, дитячим спортивним командам, роботу в будинках дитини, інтернатах для дітей-сиріт, виправно-трудових колоніях для неповнолітніх тощо. Молоді люди досить високо оцінюють їх місце у соціальній роботі з молоддю, наданні ними допомоги у вирішенні її проблем. Цікавим є той факт, що у « ... травні 2000 р. 39% молодих респондентів зазначили, що дитячі організації займаються цією роботою «активно» або «дещо роблять». Так само оцінили

діяльність молодіжних організацій 37% молоді. Вище оцінено діяльність лише таких інститутів соціалізації, як навчальні заклади (таку оцінку їм дали 84% респондентів), молодіжні клуби, дискотеки (75%), спортивні клуби, секції (73%), служби у справах неповнолітніх (51%), наркологічні диспансери (47%), притулки (40%). На думку опитаних, активність молодіжних центрів зайнятості (34%), центрів соціальних служб для молоді (32%), жіночих громадських організацій (22%) у роботі з молоддю помітно поступається рівню роботи громадських організацій» [8, с. 166-167]. У діяльності багатьох молодіжних і дитячих об'єднань важливе місце охоплює робота з виховання молоді та дітей (Українське дитячо-юнацьке товариство «Січ», Українське молодіжне аерокосмічне об'єднання «Сузір'я», Асоціація Гайдів України, Дитячий фонд України, Спілка Української Молоді, Спілка Української Молоді в Україні тощо). У молодіжному русі України не аби яку роль відіграють релігійні молодіжні об'єднання, які займаються добродійною діяльністю, активно діють у вирішенні соціальних проблем. У 90-ті роки найвідомішими були: Комітет української католицької молоді, Молодіжна організація «Українська молодь Христові», Молодіжне православне братство ім. Петра Могили, Молодіжна рада церков євангельських християн-баптистів. До тепер активно продовжує працювати з молоддю організація «Українська молодь Христові» [8, с. 170].

На характер функціонування молодіжних громадських організацій впливає усвідомлення своєї статусної ролі в суспільстві. Різні організації виконують різні соціальні ролі: « ... одні виховують молодь, інші займаються соціальною діяльністю, ще інші поширюють політичні ідеї тощо; існують організації, метою яких є задоволення певних суспільних потреб, а є й такі організації, що обслуговують особисті, часто фінансові, інтереси певних осіб тощо» [2, с.11]. Їх намагання адаптуватися у суспільстві призводить до низки негативних тенденцій. Виникають формальні організації, які мають на меті не вирішення певних суспільних проблем чи представництво інтересів громади, а задоволення власних, частіше всього фінансових потреб. Вони здійснюють негативний вплив на якість функціонування молодіжного руху [2, с.12].

Характер функціонування МГО значною мірою залежить від рівня та якості стосунків з державними інституціями. Це вимагає вирішення таких завдань: « ... уточнення статусно-функціонального призначення діючих молодіжних організацій, узгодження їх діяльності з тією молодіжною політикою, яку сьогодні ініціюють різні соціальні інституції стосовно молоді та її організацій ... »; « ... подальше врегулювання правових питань взаємодії суспільства і молодіжних рухів та впровадження системи державних гарантій діяльності молодіжних громадських організацій та об'єднань у відповідності з їх потребами та державними інтересами»; « ... здійснення перерозподілу функцій між державними структурами та молодіжними об'єднаннями як елементами громадянського суспільства»; « ... розробка та впровадження соціального моніторингу стану та тенденцій розвитку державної молодіжної політики і молодіжного руху з метою оцінки ефективності відповідних соціальних програм, вчасного реагування на негативні тенденції та корегування спільної діяльності молодіжних організацій та державних установ» [1, с.12-13.].

Висновки. Аналізуючи дану проблему, ми дійшли висновку про те, що на характер функціонування молодіжних громадських організацій в Україні в умовах

трансформації суспільства має вплив стан їх фінансування, концепція діяльності кожної із них, опозиційна, захисна, виховна, комунікативна, кадрова, господарська функції, рівень активності молоді в житті країни та інформування населення щодо змісту та масштабів діяльності, а також усвідомлення статусної ролі в суспільстві та стосунків з державними інституціями. Характер їх функціонування може набувати змін у залежності від соціально-політичного та економічного розвитку держави.

Література

1. Барабаш В.В. Інституціоналізація сучасного молодіжного руху України: тенденції та проблеми. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04. – спеціальні та галузеві соціології. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2005. – 20 с.;
2. Бень О.Т. Інституалізація молодіжних громадських організацій у сучасному українському суспільстві (на прикладі м. Львова). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 - спеціальні та галузеві соціології. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2008. – 18 с.;
3. Головатый Н.Ф. Молодёжное движение как субъект личностных и общественных преобразований // Социология молодежи. Курс лекций. – Киев: МАУП, 1999. – 224с.;
4. Закон України «Про об'єднання громадян» № 2461 від 16.06.92 зі змінами № 655-14 від 13.05.99;
5. Молодіжна Доктрина України. Проект. Пункт 4: Комплексні заходи щодо реалізації концепції державної молодіжної політики. – С.8-11.;
6. Політологія: підручник / Ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко. - К. : ВЦ «Академія», 2003. - 528 с. - (Альма-матер);
7. Поліщук Ю.Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Луганськ: ЛНПУ імені Тараса Шевченка, 2006. – 24 с.8.;
8. Становлення та тенденції розвитку громадських молодіжних і дитячих об'єднань на сучасному етапі // Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки): Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2001 року).- Розділ X.- Київ, 2002. – С. 157 – 178.